

De olifant in de energiekamer

Gert Peersman (column verschenen in De Standaard op 22 maart 2022)

Uit een interessante studie van de KU Leuven en UC Louvain blijkt dat de automatische indexering van lonen en uitkeringen – met enige vertraging – het koopkrachtverlies door de hogere energieprijzen gemiddeld goed opvangt. De conclusie die het meeste aandacht kreeg, is dat de middenklasse het zwaarst getroffen wordt, terwijl de laagste inkomensgroepen er netto zelfs op vooruitgaan (*DS 14 maart*).

De laagste inkomens lijden gemiddeld geen koopkrachtverlies, omdat ze recht hebben op een sociaal tarief dat slechts met mondjesmaat is gestegen, terwijl hun inkomen aardig is toegenomen door de index. De regering heeft dat tarief uitgebreid tot bijna een op de vijf gezinnen. Ze draagt dus goed zorg voor huishoudens die de minste buffers hebben om de energieschok op te vangen.

Dat de index onvoldoende zou zijn om de middenklasse te compenseren, is daarentegen een verrassing, omdat het gewicht van energie in de gezondheidsindex groter is dan de gemiddelde energieconsumptie in praktijk (*DS 19 oktober*).

Een eerste verklaring is dat de studie alleen de gevolgen in kaart brengt van hogere gas- en elektriciteitsprijzen, en het resultaat toont voor gezinnen met een gascontract. Er wordt geen rekening gehouden met het feit dat ook de prijzen voor stookolie zijn gestegen. Wie gas gebruikt, voelt die prijsstijging van de alternatieve energiebron niet, maar profiteert wel van het feit dat de index daardoor ook stijgt. Het koopkrachtverlies is bijgevolg minder groot dan de resultaten doen uitschijnen.

Maar die bonus is nog steeds onvoldoende om het koopkrachtverlies van de gasgebruikers volledig te compenseren omdat gasprijzen (154 procent) veel meer zijn gestegen dan stookolie (47 procent). Door dat verschil worden gasgebruikers onvoldoende gecompenseerd door de index, terwijl stookoliegebruikers – die niet aan bod komen in de studie – overgecompenseerd worden. De kritiek van de N-VA dat stookoliegebruikers met de energiedeal een genereuze korting van 200 euro krijgen, terwijl de ‘Vlaamse’ gasgebruikers het moeten stellen met een btw-verlaging tijdens de zomermaanden, houdt steek.

De olifant in de energiekamer is dat de sociale tarieven in feite een indexsprong hebben veroorzaakt, waar alle huishoudens zonder sociaal tarief het slachtoffer van zijn. De gas- en elektriciteitsprijzen die in de index worden opgenomen zijn namelijk een gewogen gemiddelde van de commerciële tarieven en de sociale tarieven. Commerciële gastarieven zijn het afgelopen jaar met 183 procent gestegen, maar aangezien de sociale gastarieven met 24% zijn gestegen, is het gewogen gemiddelde dat de evolutie van de index bepaalt een stijging van slechts 154 procent. Hetzelfde principe geldt voor elektriciteit: een stijging van 71 procent in plaats van 81 procent. Wie geen sociaal tarief heeft, verliest door het bestaan van die tarieven meer koopkracht dan hij terugkrijgt via de index. Voor die huishoudens is dat hetzelfde als een (gedeeltelijke) indexsprong.

De impact op de index is meer dan een slok op een borrel. Zonder de sociale tarieven zou de gezondheidsindex het voorbije jaar 0,7 procentpunt meer zijn gestegen. Wanneer je vanaf de zomer 2020 rekent, loopt de impliciete indexsprong op tot 1 procent. De helft daarvan is het gevolg van de invoering van het dubbel plafond voor de sociale tarieven, en de helft van de recente uitbreidingen (en het verlengen ervan). Voor huishoudens die net buiten het sociale

tarief vallen is dat dubbel sneu: zij profiteren op geen enkele manier van de lagere prijzen, terwijl ze wel inkomen verliezen door de negatieve impact op de index. Dat verklaart waarom de middenklasse ondanks de automatische indexatie koopkrachtverlies lijdt.

Uiteraard moet iemand de factuur betalen, en zou die bij een hogere index bij de bedrijven zijn terechtgekomen die het in deze energiecrisis ook zwaar te verduren krijgen, maar het punt is dat die gevolgen in het debat nooit aan bod zijn gekomen, of dat de Vivaldi-regering er zich niet bewust van is.

De berekening van de index gebeurt volgens internationale regels. Daar kan niets aan veranderd worden, maar de regering had bijvoorbeeld wel de mogelijkheid om de sociale compensaties te doen zonder impact op de index. Zo pleitte ik in een vorige column om de laagste inkomens te compenseren met lagere inkomensbelastingen of hogere uitkeringen in plaats van een lager energietarief (DS 19 oktober). Ook de Oeso riep vorige week op om sociale correcties door te voeren via het inkomen in plaats van lagere prijzen. Dat is beter voor het klimaat omdat de prijsprikkels dan groter zijn om zuiniger om te gaan met energie. Nu blijkt dat niet alleen het klimaat, maar ook werknemersgezinnen die buiten de socialetarievenboot vallen daar het slachtoffer van zijn, want bij compensaties via het inkomen zou er geen negatief effect op de index zijn geweest.

Het meest opvallende is dat de vakbonden daar met geen woord over reppen. Zij klagen over de sjoemelsoftware van de loonnormwet, waardoor de maximale loonmarge voor sectoren in 2021 en 2022 amper 0,4 procent bedraagt. Maar dat is slechts een fractie van de impliciete indexsprong die de manier waarop sociale correcties gebeuren heeft veroorzaakt.